

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Vietnam – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2018

I. SAMMANFATTNING

Vietnam är en kommunistisk enpartistat. Respekten för de mänskliga rättigheterna har allvarliga brister. Människorättsförsvarare, aktivister och bloggare grips och döms regelmässigt på godtyckliga grunder, anklagade främst för brott mot nationell säkerhet. Denna typ av problem har intensifierats de senaste två åren, samtidigt som de utdömda straffen blivit strängare. Aktivister och människorättsförsvarare hindras från att träffa utländska representanter och att resa utomlands.

Definitionen av brott mot nationell säkerhet är vid och inkluderar såväl terrorism och andra våldsbrott som utövande av fredliga former av åsiktsfrihet, inklusive demonstrationer, aktivism på internet eller utövandet av religiösa aktiviteter. Detta gör det möjligt för regeringen att kuva uttryck för oliktankande.

Situationen för yttrandefrihet är särskilt problematisk. Media är statskontrollerad och själv censur är vanligt förekommande. Internet har stort genomslag i hela landet men nätet kontrolleras och filtreras med stöd i lag. Utrymmet för individer och organisationer att arbeta med politiska rättigheter, såsom yttrandefrihet och demokratifrågor där kommunistpartiets ställning ifrågasätts, är mycket begränsat och har minskat de senaste två åren, då staten har ökat sin övervakning av civilsamhället. En ny lag om cybersäkerhet träder i kraft i januari 2019 och

med denna riskerar utrymmet på internet att minska och graden av självcensur förväntas öka.

Trots detta deltar allt fler personer i samhällsdebatten och uttrycker sina åsikter. Detta beror till stor del på den utbredda användningen av internet och sociala medier. Frågor som rör ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter kan diskuteras relativt öppet och situationen för hbtq-personer har förbättrats genom en ökad acceptans i samhället.

Mötes- och föreningsfriheten är starkt reglerad. Oppositionell verksamhet och oberoende fackföreningar är förbjudna. Övervakning och begränsningar av offentliga sammankomster och protester fortsätter alltjämt och utrymmet för civilsamhället har krympt de senaste åren. Mötesfriheten respekteras i större utsträckning beträffande icke-politiska samlingar.

Rättsväsendet präglas av godtycke och bristande kapacitet. Domstolarna står under kommunistpartiets inflytande och tilltron till rättssystemet i stort är låg. Dödsstraff tillämpas och Vietnam är ett av de fem länder i världen med störst antal avrättningar. Korruption är ett utbrett problem på alla nivåer, även om ansträngningar görs genom utökade inspektioner och förundersökningar samt fällande domar mot även högt uppsatta individer inom både statlig förvaltning och företag.

Kvinnors och barns rättigheter förbättras kontinuerligt, bland annat genom en ny lag till skydd för barns rättigheter 2017. Diskussioner förekommer om jämställdhetsfrågor i både media och bland myndighetspersoner. Många problem kvarstår dock, såsom sexuell exploatering av barn, våld mot kvinnor, förbud för kvinnor att utöva vissa yrken och underrepresentation av kvinnor på ledande positioner.

Vietnam har på några decennier utvecklats till ett lägre medelinkomstland, vilket lett till en snabbt ökande levnadsstandard för stora delar av befolkningen. De socioekonomiska klyftorna växer dock. Etniska minoriteter och personer på landsbygden har sämre förutsättningar att kunna åtnjuta sina ekonomiska och sociala rättigheter.

Vietnam har inte tillträtt flertalet centrala konventioner om mänskliga rättigheter.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendet i Vietnam är inte oberoende utan står under kommunistpartiets inflytande. Det gäller även utnämningar av domare och åklagare samt kontroll av polisväsendet. Inom rättssektorn förekommer politiska påtryckningar, mutor och nepotism. Domstolarnas ställning är svag med bristande kapacitet, vilket i kombination med den utbredda korruptionen och det starka politiska inflytandet, leder till bristande rättssäkerhet. Högsta domstolen är den högsta juridiska instansen med ett stort antal provins- och distriktsdomstolar under sig. Det finns även militärdomstolar i landet.

Ett omfattande arbete pågår för att reformera och modernisera landets rättssystem. Detta ska vara avslutat 2020. Rättssystemet är dock fortsatt svåröverskådligt med en rad olika, mycket detaljerade normativa dokument. Tilltron till rättssystemet är låg vilket bland annat får som konsekvens att människor söker lösa konflikter utanför rättssystemet. Den sedvanerätt som istället tillämpas diskriminerar ofta kvinnor. Sedvanerätten har särskilt stor betydelse hos etniska minoriteter vad gäller land- och skogsrättigheter, äganderätt, vigselrätt, arvsrätt och avtalsrätt.

Korruption är straffbart enligt konstitutionen, strafflagen och en särskild antikorrupsionslag. Tillämpningen är dock bristfällig och korruption fortsätter att vara ett utbrett problem i Vietnam. Landet rankades 2018 på plats 117 av 180 länder i Transparency Internationals index över upplevd korruption. Detta medför en försämring med tio placeringar sedan 2017, vilket kan bero på att det blivit mer vanligt förekommande med rapportering om korruption. Det politiska ledarskapet har på högsta nivå uppmärksammat att korruption utgör ett stort hot mot landets ekonomiska tillväxt och mot kommunistpartiet. Sedan partikongressen 2016 har kampen mot korruption intensifierats genom utökade inspektioner och förundersökningar samt fällande domar mot även högt uppsatta individer inom både statlig förvaltning och företag. Kritiker

menar dock att ansträngningarna är politiskt motiverade och används för att undanröja politiska motståndare.

Medborgare har möjlighet att framföra klagomål och få myndighetsbeslut prövade i domstol, men systemet brottas med stora kapacitetsproblem och politiskt inflytande. Majoriteten av klagomål som framförs rör frågor kopplade till landrättigheter.

Vietnam rankas 2017–2018 på plats 74 av 113 i World Justice Projects rättsstatsindex.

Rättssäkerhet

Rättegångar lever sällan upp till internationell standard för en rättvis rättegång. De hålls i regel öppna för vietnamesiska medborgare, men i vad som bedöms som politiskt känsliga fall och fall som rör nationell säkerhet kan detta begränsas. Många advokater är ovilliga att ta sig an fall rörande mänskliga rättigheter och andra känsliga frågor på grund av rädsla för trakasserier och sanktioner. Det finns även rapporter om att myndigheterna aktivt pressat försvarsadvokater till att undvika att åta sig fall som av kommunistpartiet bedöms som känsliga.

Alla har rätt att få sin sak prövad i domstol. I praktiken varierar dock tillgången till rättssystemet, i synnerhet har personer som lever i fattigdom på landsbygden sämre möjligheter till domstolsprövning. Personer åtalade för brott mot nationell säkerhet har enligt flera källor sämre tillgång till juridiskt ombud, kontakt med familj och läkarundersökningar. Trots att det finns en lagstadgad rätt till juridiskt ombud är det systematiskt förekommande att rättegångar hålls utan ombud närvarande. Detta kan delvis förklaras av att Vietnam lider brist på kvalificerad juridisk expertis.

En ny straffprocesslag trädde i kraft den 1 januari 2018 och innebär ett antal förbättringar. Bland annat lagstadgas rätten att betraktas som oskyldig till dess motsatsen bevisats och bevisbördan placeras på åklagaren. Ytterligare en viktig förändring är ett krav på att förhör som hålls i officiella förhørsrum ska spelas in. Förhör som äger rum på andra platser ska spelas in om den misstänkte eller myndigheten så begär.

Det finns ingen ombudsmannaliknande funktion dit medborgare kan anmäla kränkningar av de mänskliga rättigheterna. En process för att skapa en nationell institution för mänskliga rättigheter har, utan konkreta resultat, pågått under en längre tid.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet är en utbredd företeelse och förekommer särskilt ofta för kränkningar mot personer som tillhör marginaliserade grupper, liksom mot regimkritiker. Flera fall av grov misshandel av människorättsförsvarare har uppmärksammats de senaste åren. Förövarna har gått ostraffade. Endast ett fåtal exempel finns där poliser ställts inför rätta för användning av övervåld. Vid sin granskning av Vietnam 2018 uttryckte FN:s kommitté mot tortyr oro över det låga antalet utredningar och åtal med anledning av anklagelser om tortyr.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Vietnam är en kommunistisk enpartistat som saknar maktdelning mellan lagstiftande, verkställande och dömande makt. Inga politiska partier tillåts utöver kommunistpartiet och oppositionell verksamhet är förbjuden. Politbyrån, som utses av kommunistpartiets centralkommitté, vilken i sin tur utses av en partikongress, är partiets mäktigaste organ och består för närvarande av 17 medlemmar, varav 3 kvinnor. Sedan oktober 2018 innehar kommunistpartiets generalsekreterare även presidentposten men traditionellt är makten delad mellan president, premiärminister och partiets generalsekreterare. Även parlamentets talman har en viktig roll, en funktion som sedan 2016 för första gången innehas av en kvinna.

Nationalförsamlingen är landets lagstiftande parlament och har 500 ledamöter som väljs i allmänna val vart femte år. Nationalförsamlingens roll har stärkts de senaste åren men den är fortfarande långt ifrån ett självständigt parlament. Det senaste valet ägde rum i maj 2016. Det officiella valdeltagandet var 99 procent. Vietnamesisk lag föreskriver inga krav på id-kontroll vid röstning och det är därför vanligt förekommande med ombuds- och familjeröstning, där fadern röstar för hela familjen.

I juli 2016 trädde en lag om kungörande av normativa juridiska dokument i kraft. Enligt lagen ska alla lagförslag publiceras offentligt på en hemsida där medborgare kan lämna synpunkter.

Vietnam har sedan 2002 tillåtit oberoende kandidater, som inte är partimedlemmar men som oftast har starka kopplingar till partiet, att ställa upp i val till nationalförsamlingen. Av dessa har endast ett fåtal blivit invalda.

Ifrågasättande av partiets maktställning är inte längre helt omöjligt, men individer som upprepat kritiserar partiets styre eller utmanar dess legitimitet riskerar att trakasseras eller dömas till långa fängelsestraff. Det USA-baserade reformpartiet Viet Tan är ett exempel på en organisation som terroriststämplats av regeringen och samröre med denna typ av organisationer kan leda till fängelse.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhällesorganisationer är tillåtna, men vietnamesisk lag föreskriver omfattande krav för registrering och begränsningar av utövande av aktiviteter. Verksamhet som bedöms vara skadlig för nationell säkerhet, allmän ordning eller landets traditioner är förbjuden. Trots förtryck och begränsningar växer civilsamhället och informella nätverk som arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter. Genom den höga internetanvändningen har bloggare, människorättsförsvarare och andra aktivister möjlighet att nå ut till en stor mängd människor, som i allt större utsträckning engagerar sig i frågor som framför allt rör miljö, livsmedelssäkerhet och korruption. Under de senaste två åren har staten ökat sin övervakning av civilsamhället. Organisationer rapporterar att det förekommit fler inskränkningar i deras verksamheter och att myndigheterna utövar större kontroll än tidigare. Möjligheterna för organisationer att arbeta för yttrandefrihet och stora delar av de övriga politiska och medborgerliga rättigheterna är kraftigt begränsade. Samtidigt har utrymmet att bedriva verksamhet ökat för aktörer som arbetar med bland annat barns, kvinnors, minoriteters och hbtq-personers rättigheter.

Icke-registrerade civilsamhällesorganisationer har svårt att verka öppet och ta emot stöd från internationella organisationer. Registrerade

civilsamhällesorganisationer kan i teorin ta emot internationellt stöd men detta försvåras i praktiken av mycket omfattande administrativa procedurer. En stor del av det utländska utvecklingsbiståndet har dessutom försvunnit på grund av att Vietnam nu är ett lågmedelinkomstland. Detta innebär att civilsamhällesorganisationerna står inför stora utmaningar vad gäller finansiering av sin verksamhet.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr, inhuman och kränkande behandling är förbjuden enligt konstitutionen. Förbudet återspeglas i ett antal bestämmelser i landets strafflag och straffprocesslag, som båda trädde i kraft den 1 januari 2018. Lagarna innehåller exempelvis förbud mot att framtvunga vittnesmål genom tvång och att tillämpa kroppslig bestraffning. Trots detta förekommer ett stort antal vittnesmål om tortyr av personer i polisförvar, fängelser och drogrehabiliteringscenter. Förövarna har sällan hållits straffrättsligt ansvariga i dessa fall. I en rapport från Vietnams nationella säkerhetsministerium från 2017 framgår att 36 dödsdömda interner avlidit mellan juli 2013 och juli 2016 i väntan på verkställande av sin dom. Av samma rapport framgår att minst 2 812 personer avlidit medan de avtjänat sina fängelsestraff under perioden 2011 till 2016.

Fängelseförhållandena är svåra med långa häktningstider, överbeläggning, brist på mat och rent vatten samt undermåliga sanitära förhållanden. Det finns rapporter om att interners hälsoproblem ofta är obehandlade eller underbehandlade. Interner, särskilt politiska, har vittnat om att de hållits isolerade under längre perioder och nekats kontakt med familj, vänner, advokater och oberoende läkare. Det förekommer även att interner systematiskt förflyttas mellan olika fängelser i syfte att isolera dem ytterligare.

Under 2018 granskades Vietnam av FN:s kommitté mot tortyr. Kommittén uttrycker i sin rapport bland annat oro över mängden vittnesmål som pekar på en omfattande användning av tortyr på polisstationer. Vietnam fick även kritik för de undermåliga

fängelseförhållandena och avsaknaden av en tydlig definition av tortyr i lagstiftningen.

Vietnam är både ett ursprungs- och, i mindre omfattning, ett destinationsland för människohandel. Vietnamesiska myndigheter har tagit steg för att förebygga människohandel, bland annat genom antagandet av en särskild handlingsplan mot människohandel för åren 2016–2020. Genom förändringar i strafflagen som trädde i kraft i januari 2018 har människohandel och det straffrättsliga ansvaret för dessa gärningar förtydligats. År 2017 anhölls fler än 500 misstänkta människosmugglare i Vietnam, varav 244 dömdes. Prostitution är förbjudet enligt lag, men enligt en rapport från ILO från 2016 finns det drygt 100 000 prostituerade i landet. Diskussioner om huruvida man bör legalisera prostitution har förts men har ännu inte resulterat i några konkreta resultat.

Dödsstraff

Dödsstraff tillämpas. Antalet brott för vilka dödsstraff kan utdömas har minskat över tid, från 44 brott 1999 till 18 brott i den nya strafflag som trädde i kraft den 1 januari 2018. Dödsstraff finns på straffskalan för bland annat mord, narkotikasmuggling, våldtäkt av minderåriga, fientliga aktiviteter mot regeringen, spionage, korruption och ekonomisk brottslighet. Landet upphävde 2013 ett de facto moratorium kring dödsstraffet som gällt sedan EU införde exportförbud mot gift till giftinjektioner 2011. Statistik avseende dödsstraff klassas som en statshemlighet och det är därför svårt att fastställa antalet verkställda dödsdomar i landet. I en rapport från Vietnams nationella säkerhetsministerium 2017 framgick att 429 personer avrättades i Vietnam mellan juli 2013 och juli 2016. Enligt samma rapport väntade 1 470 dödsdömda på avrättning. Enligt rapporter i vietnamesiska media har minst 122 dödsdomar utfärdats under 2018 och åtminstone 85 avrättningar verkställts. Detta uppges vara en ökning sedan 2017.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden med stöd av vagt formulerade lagrum är systematiskt förekommande. Regimkritiker är särskilt utsatta. Tillgången till tillförlitlig information om omfattningen är begränsad. Enligt

Amnesty International fanns det fler än 100 så kallade samvetsfångar i landet i slutet av 2018, en ökning från tidigare år. I en rapport från Human Rights Watch anges att åtminstone 63 människorättsförsvarare, såsom bloggare och aktivister, blev godtyckligt frihetsberövande 2017–2018. På en lista från FN:s arbetsgrupp mot godtyckliga frihetsberövandens återfanns 11 namn i december 2018.

Definitionen av brott mot nationell säkerhet under Vietnams strafflagstiftning är vid och bestämmelserna har regelmässigt använts för att anhålla och döma människorättsförsvarare. De vanligaste brotten mot nationell säkerhet är ”propaganda mot staten” och ”utnyttjande av demokratiska friheter och rättigheter för att kränka statens intressen”. Genom den nya strafflagstiftningen har straffsatserna för brott mot nationell säkerhet skärpts till att även innefatta försök och förberedelse till brott.

Under de senaste åren har statens repressiva åtgärder mot människorättsförsvarare intensifierats. Allt fler gripanden och fällande domar för brott mot nationell säkerhet har förekommit. Under 2018 dömdes enligt Human Rights Watch 42 människorättsförsvarare till fängelse. Enligt EU-delegationen i Hanoi greps minst 23 personer för brott mot nationell säkerhet under 2018. År 2018 dömdes 34 personer för denna typ av brottslighet. Bland dömda och fängslade finns bloggare, journalister, advokater, försvarare av fackliga rättigheter, landrättsaktivister, religiösa ledare samt regimkritiska demokratiaktivister. Regimkritiker bevakas mer eller mindre strängt och många sitter i husarrest utan stöd i lag. I samband med de stora protester som ägde rum i juni 2018 greps hundratals människor. Aktivister och bloggare har fortsatt hindrats från att resa utomlands och att delta i olika möten och evenemang. Det finns även rapporter om att utländska aktivister och journalister nekats inresa i landet.

Även personer med drogmissbruk, däribland barn, sitter inlåsta utan rättslig grund i drogrehabiliteringscenter där tvångsarbete förekommer. Human Rights Watch rapporterade i januari 2017 att tusentals människor hålls i dessa center.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande-, press- och informationsfriheten är starkt begränsad. Rättigheterna är garanterade i landets konstitution, men begränsas av annan lagstiftning. Offentlig kritik av det politiska systemet är till exempel kriminaliserad genom strafflagens bestämmelser om nationell säkerhet. I Reportrar utan gränser pressfrihetsindex 2018 rankades Vietnam på plats 175 av 180 länder.

Det finns inga oberoende traditionella medier i Vietnam och privata medier är förbjudna. Självcensuren är omfattande och redaktörer mottar regelbundet instruktioner om hur de ska rapportera kring känsliga frågor. Vietnamesiska journalister är personligen ansvariga för material som publiceras. Likt bloggare har oberoende journalister under de senaste åren vittnat om ökade trakasserier i form av förföljelse och våld från staten. Vietnamesiska medier balanserar mellan statens kontroll och en växande efterfrågan på relevant och korrekt nyhetsrapportering. Trots dessa svårigheter har mediebevakningen blivit mer öppen och journalistyrket mer professionaliserat. Det förekommer undersökande journalistik och det finns en ökad öppenhet för att rapportera om frågor som rör maktmissbruk och korruption. Tillgång finns till utländska media. Bland annat CNN och BBC visas på nationell television, dock med fördröjning för att möjliggöra granskning och censur av innehållet.

Drygt hälften av den vietnamesiska befolkningen använder internet regelbundet. Internet är statligt kontrollerat och innehållet filtreras och övervakas med stöd i lag. Blockering av hemsidor och censur förekommer. Bloggar, sociala medier och oberoende nyhetssidor är viktiga nyhetsskällor för den vietnamesiska befolkningen. Under de senaste åren har regeringen ökat tillslagen mot dessa medier, bland annat genom censur, gripanden och hot. Under 2017 och 2018 tvingade regeringen Facebook och Google att ta bort hundratals konton samt tusentals videor från Youtube som ansågs hota staten. I januari 2019 träder en cybersäkerhetslag i kraft. Lagen förväntas medföra en skärpning av den vietnamesiska statens kontroll och övervakning på internet. De vagt formulerade bestämmelserna kriminaliserar ett stort antal handlingar, bland annat att förvränga revolutionens framgångar och att sprida falsk information på nätet. Lagen ställer även ökade krav på privata

tjänsteleverantörer. Bland annat föreskrivs att internetföretag, såsom Facebook och Google, kan beordras att ta bort innehåll på sina plattformar inom 24 timmar. Företagen är därtill skyldiga att lagra data på servrar i landet och att på begäran lämna ut användardata till myndigheter utan ett föregående domstolsbeslut.

Den 1 juli 2018 trädde landets första lag om tillgång till information i kraft och innebär att allmänna handlingar kan begäras ut under vissa förutsättningar. Det uppställs dock bland annat krav på att personen identifierar sig och anger syftet med sin begäran. Lagen innehåller vidare flera vagt formulerade undantagsregler som möjliggör att rätten att ta del av handlingar kan inskränkas på godtyckliga grunder. Global Right to Information Ranking, som jämför olika länders lagar om rätten till information, rankade Vietnam på plats 86 av 111 länder år 2016.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten är starkt begränsad i Vietnam. Rättigheterna är garanterade i landets konstitution men endast i enlighet med gällande lag, vilket i praktiken innebär att bara de sammankomster och föreningar som myndigheterna godkänner är tillåtna. Vietnam påbörjade processen att anta en föreningslagstiftning redan i början av 1990-talet. Dessa försök har dock bordlagts flertalet gånger och föreningar regleras istället av ett antal dekret som i stor utsträckning begränsar möjligheten att registrera och driva en förening.

Med få undantag är alla organisationer och föreningar i Vietnam medlemmar i Fosterländska fronten, en massparaplyorganisation under kommunistpartiet. Offentliga möten eller demonstrationer får enligt lag inte anordnas utan polistillstånd. Ansökningar om tillstånd avslås med ett stort mått av godtycklighet. Mötesfriheten respekteras emellertid i större utsträckning när det handlar om mindre och icke-politiska folksamlingar. Pridefestivalen har till exempel ägt rum under sju år och har för varje år växt sig starkare. I Hanoi förekommer regelbundet mindre demonstrationer, oftast kopplade till landrättighetskonflikter eller antikinesiska strömningar. Dessa upplöses dock snabbt av polisen. I juni 2018 utbröt omfattande demonstrationer i flera provinser inklusive de större städerna mot ett lagförslag om ändrade regler kring särskilda ekonomiska

zoner och antagandet av den nya cybersäkerhetslagen. Tiotusentals personer deltog i demonstrationerna. Inledningsvis tilläts protesterna pågå under lugna former, men då de snabbt växte svarade polisen med våld och hundratal människor greps. Kända aktivister placerades i husarrest. Enligt Human Rights Watch hade i november 2018 cirka 127 personer dömts till fängelsestraff för deltagande i demonstrationerna.

I april 2016 antogs ett nytt dekret som förbjuder folksamlingar utanför domstolsbyggnader. Arbete med lagstiftning om demonstrationer har påbörjats men kommer sannolikt inte att färdigställas inom den närmaste tiden.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet garanteras i konstitutionen, men i praktiken reglerar eller begränsar regeringen denna rättighet med hänvisning till nationell säkerhet. I januari 2018 trädde Vietnams första lag om religionsfrihet i kraft. Lagen förbjuder utnyttjande av religionsfrihet som anses kunna skada bland annat nationell säkerhet, nationens moral och nationell enighet. Religiösa organisationer måste ansöka om registrering samt få sin verksamhet, sina medlemmar och sin ledare godkända. Ansökningarna kan dock avslås utan motivering eller möjlighet till överklagan. Den nya lagen innebär dock ett förenklat registreringsförfarande, samt ger religiösa organisationer rätt att registreras som juridiska personer. Detta innebär en möjlighet att bedriva verksamhet såsom skolor, sjukhus och välgörenhet.

Religiösa minoriteter utsätts regelbundet för trakasserier, övervakning och förföljelser. Förhållandena varierar kraftigt mellan minoriteter samt inom olika regioner. Oregistrerade samfund är särskilt utsatta och drabbas systematiskt av övergrepp. Rapporter pekar på att lokala myndigheter i de flesta fall är ansvariga för våldet och förföljelsen. Orsaken är ofta länkad till vad regeringen uppfattar som ett organiserat hot mot sitt politiska monopol.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Vietnam har ratificerat fem av ILO:s åtta kärnkonventioner. Landets ökade ekonomiska tillväxt och växande antal frihandelsavtal har gett frågor om mänskliga rättigheter i förhållande till företagande alltmer utrymme.

Alla fackföreningar ligger under Vietnam General Confederation of Labour (VGCL) som i sin tur organiseras under Fosterländska fronten. Inga andra fackföreningar tillåts. Strejker och andra aktiviteter är kraftigt begränsade och måste godkännas av VGCL. Oberoende arbetsrättsaktivister som försökt bilda oberoende fackföreningar har trakasserats och även anhållits tillfälligt. Personer under 18 år får inte utföra tunga och farliga arbetsuppgifter. Regeringen publicerade 2014 en rapport där det uppskattades att det finns 1 750 000 barnarbetare i landet.

Arbetsrättslig lagstiftning reglerar bland annat arbetstid, övertid, grund för uppsägning, föräldraledighet och arbetsmiljöskydd. Under 2018 varierade minimilönen bland företagsanställda mellan motsvarande cirka 1 100 och 1 600 SEK. Det finns stora brister i tillämpningen av lagstiftningen, särskilt inom den privata sektorn. Många företag lever inte upp till de rättsliga minimikraven gällande arbetsförhållanden och arbetsmiljö. Den informella sektorn i landet är mycket stor. Migrantarbetare är överrepresenterade i den informella sektorn och tillhör de mest utsatta. En reviderad arbetsrättslig lagstiftning väntas träda i kraft 2019. Sedan 2013 är sexuella trakasserier på arbetsplatsen kriminaliserade.

Tvångsarbete och diskriminering i arbetslivet är förbjudet enligt lag men förekommer. Rådande diskrimineringslagstiftning erkänner inte politiska åsikter, ålder, språk, nationalitet, sexuell läggning eller könsidentitet som diskrimineringsgrunder. Enligt uppgifter från ILO är arbetslösheten i Vietnam runt 2 procent. Under 2018 arbetade cirka 73 procent av alla kvinnor över 15 år enligt statistik från ILO och Världsbanken. Bland män i samma åldrar var siffran drygt 82 procent. Kvinnor arbetar oftare i osäkra anställningar, utan lön eller med mindre lön än sina manliga kollegor på motsvarande position.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Enligt konstitutionen har alla vietnameser rätt till hälso- och sjukvård. År 2017 omfattades 83,8 procent av alla vietnameser av den statliga socialförsäkringen. För barn under sex år är vården kostnadsfri. Tillgången till sjukvård varierar dock kraftigt mellan olika delar av landet och mellan olika grupper i samhället. Hälsosektorn består av en blandning av privata och offentliga aktörer. Korruptionen är utbredd och mutor är ofta nödvändiga för att få tillgång till vård.

I takt med Vietnams ekonomiska tillväxt och ökningen av levnadsstandarden har även det allmänna hälsotillståndet förbättrats avsevärt. Landet har framgångsrikt åtgärdat sjukdomar som till exempel malaria och tuberkulos. Medellivslängden 2016 var enligt Världshälsoorganisationen (WHO) 72 år för män och 81 år för kvinnor. Barnadödligheten fortsätter att sjunka. År 2017 var barnadödligheten 21 per 1 000 barn. Även mödradödligheten har sjunkit och var 54 per 100 000 födselar 2015. Abort är lagligt och tillgängligt på alla nivåer inom sjukvården. Den tillgängliga statistiken om antalet aborter i landet är bristfällig, men antyder att abort är vanligt förekommande.

Vietnam brottas med stora utmaningar vad gäller luftföroreningar och miljöförstöring. Giftiga utsläpp och klimatförändringar påverkar både fisket och jordbruket och innebär ökade problem med livsmedelssäkerhet. Sjukdomar som cancer och diabetes ökar kraftigt. Spridningen av hiv och antibiotikaresistens utgör stora utmaningar.

Rätten till utbildning

Grundläggande utbildning är avgiftsfri och obligatorisk för alla upp till 14 års ålder. Kringkostnader tillkommer. För etniska minoriteter subventioneras dessa kostnader av staten. Under 2018 avsatte den vietnamesiska regeringen cirka 20 procent av statsbudgeten till utbildning. Enligt Vietnams millenniemålsrapport från 2015 var 99 procent av landets barn inskrivna i grundskolan 2014–2015. Generellt sett är utbildning en mycket prioriterad fråga i det vietnamesiska samhället, men på landsbygden anses det ofta viktigare att barnen används som arbetskraft. Andelen barn som avslutar sin skolgång i förtid är betydligt högre i dessa delar av landet. I Hanoiregionen slutförde cirka 98 procent

av grundskoleeleverna sin skolgång 2012–2013 jämfört med nästan 84 procent av eleverna i de centrala högländerna. Totalt kunde drygt 94 procent av landets 15-åringar läsa och skriva 2015. Siffran var något högre bland pojkar än bland flickor.

Vietnam deltog i OECD:s PISA-undersökning för andra gången 2015 och kom då på plats 8 av 72 inom naturvetenskap. Det förekommer ofta att föräldrar betalar för att barnen ska få plats på en viss skola eller få bättre stöd från lärarna.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Vietnam rankas som 116 av 188 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2018. Landets snabba ekonomiska tillväxt har medfört att en stor del av befolkningen kunnat ta sig ur fattigdom. Enligt statistik från Världsbanken minskade andelen människor som lever i fattigdom (med en daglig konsumtion under 3,34 USD) från 20,8 till 9,8 procent mellan 2010 och 2016. I allmänhet har befolkningen god tillgång till mat, vatten, kläder och bostad. Den positiva utvecklingen är samtidigt ojämnt fördelad och de socioekonomiska klyftorna i landet har vuxit. Enligt Världsbanken lever cirka 95 procent av landets befolkning som lever i fattigdom på landsbygden och i bergsområden. Det kvarstår även påtagliga skillnader i levnadsstandard mellan personer som tillhör majoritetsfolket kinh och landets etniska minoriteter. För 2018 placeras Vietnam på plats 57 i FN:s ranking av medlemsstaternas arbete för att uppnå hållbarhetsmålen i Agenda 2030 vilket är över regionens genomsnitt.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Konstitutionen föreskriver ett strikt förbud mot könsbaserad diskriminering – ett förbud som även återspeglas i landets civilrättsliga lag och civilprocesslag. Trots detta kvarstår flera regelverk som särbehandlar kvinnor. Bland annat föreskrivs lägre pensionsålder för kvinnor än för män och kvinnor är förbjudna att utöva vissa yrken som anses kunna inverka negativt på deras reproduktionsförmåga. Kvinnor är underrepresenterade på ledande positioner inom nästan alla sektorer. För

perioden 2016–2021 är 26,7 procent av ledamöterna i nationalförsamlingen kvinnor. Bland landets 22 ministrar återfinns endast 1 kvinna. I samband med den förre presidentens bortgång tillförordnades landets vice-president till landets första kvinnliga statschef, dock endast tillfälligt. Ungefär 25 procent av landets företag leds av kvinnor.

I skolan erbjuds grundläggande sexualundervisning inom ramen för andra ämnen som till exempel biologi. Alla har rätt till val av preventivmedel, liksom rätt till abort och mödravård. I praktiken är dock tillgången till preventivmedel för framför allt ensamstående kvinnor begränsad. Vietnam bedriver en aktiv familjeplaneringspolitik för att begränsa antalet barn per familj till två. Pojkar värderas i många fall högre i samhället vilket leder till att flickfoster aborteras i större utsträckning och att fler pojkar än flickor föds.

Mäns våld mot kvinnor är ett utbrett problem även om våld och hot om våld, inklusive våldtäkt inom äktenskapet, är förbjudet i lag. Särskilt utsatta är kvinnor som lever i fattigdom på landsbygden, tillhör etniska minoriteter eller har funktionsnedsättningar. En undersökning som publicerades i november 2015 visade att 58 procent av alla vietnamesiska kvinnor någon gång utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld av sina partners. Det talas öppet om jämställdhetsfrågor, både bland myndighetspersoner och i media. Myndigheter arbetar aktivt med lokala och internationella organisationer för att förbättra kvinnors situation.

Barnets rättigheter

Den goda ekonomiska utvecklingen under de senaste två decennierna har medfört betydande förbättringar av levnadsvillkoren för Vietnams cirka 26 miljoner barn. Det förekommer dock stora regionala skillnader och barn är fortfarande utsatta i samhället. Särskilt barn som tillhör minoriteter, lever i fattigdom på landsbygden eller har funktionsnedsättningar saknar ofta tillgång till grundläggande säkerhet, hälsa och utbildning. I juni 2017 trädde en ny lag till skydd för barns rättigheter i kraft som är avsedd att förstärka barns rättigheter i olika avseenden och innehåller flera nya bestämmelser om bland annat rätt till privatliv, religionsfrihet, skydd mot våld och sexuellt utnyttjande. Barnaga i skolor och som disciplinåtgärd inom de statliga institutionerna

är förbjudet i lag. Det saknas dock lagstiftning som förbjuder barnaga i hemmet och i realiteten är våld mot barn i uppfostringssyfte vanligt förekommande.

Sexuell exploatering av barn är ett utbrett problem i Vietnam. Den tillgängliga statistiken är bristfällig. Barnprostitution, människohandel och barnäktenskap har dock pekats ut som utbredda problem av organisationen ECPAT. Lagstiftningen straffbelägger sexuell exploatering av barn, däribland distribuering och försäljning av barnpornografi samt köp och förmedling av sexuella tjänster av barn. Den nya strafflagen som trädde i kraft 2018 kriminaliserar ett större antal sexuella handlingar mot barn än tidigare och föreskriver hårdare straff för människohandel.

Myndighetsåldern i Vietnam är 16 år. Från 12 års ålder kan barn som begått allvarligare brott eller som återfaller i brott placeras i ungdomsvårdsskola. Personer under 18 år kan inte dömas till livstids fängelse eller dödsstraff. Enligt en rapport från Vietnams nationella säkerhetsministerium avtjänade 981 barn under 18 år fängelsestraff den 1 juli 2016.

Den legala åldern för äktenskap är 18 år för flickor och 20 år för pojkar. Att ingå äktenskap med en underårig eller att arrangera ett sådant äktenskap är olagligt och kan ge stränga straff. Enligt siffror från Unicef mellan 2010 och 2016 hade i genomsnitt ändå 11 procent av vietnamesiska kvinnor i åldrarna 20 till 24 år ingått äktenskap innan de fyllt 18 år. Andelen var ännu högre bland kvinnor från minoriteter. Den statliga Nationella kommittén för etniska minoriteter publicerade 2016 en rapport där det framgår att drygt 26 procent av unga vuxna i de etniska minoriteterna ingått äktenskap före 18 års ålder.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I Vietnam lever totalt 54 officiellt erkända etniska folkgrupper. Majoritetsgruppen kinh utgör cirka 86 procent av befolkningen. Sammanlagt består de etniska minoriteterna av cirka 13 miljoner människor. Den största andelen minoriteter lever på landsbygden och i bergsområden. Konstitutionen förbjuder alla former av etnisk diskriminering och föreskriver att alla folkgrupper är lika inför lagen.

Minoriteterna är dock ofta utsatta för betydande diskriminering och marginalisering. Den goda ekonomiska tillväxten har inte gynnat dem i samma utsträckning som majoriteten. Skolnärvaron, läs- och skrivkunnigheten och tillgången till adekvat sjukvård är generellt sämre bland minoriteter. De är också mer utsatta för konsekvenser av klimatförändringar, naturkatastrofer och andra oförutsedda händelser.

Regeringen har antagit nationella mål och särskilda åtgärdsprogram i syfte att förbättra levnadsvillkoren för etniska minoriteter. Särskild vikt läggs vid att öka tillgången till utbildning, sjukvård och infrastruktur på landsbygden. Rätt till undervisning på minoritetsspråk föreskrivs i lag och i 2018 års allmänna läroplan betonades särskilt vikten av att lära ut etniska minoritetsspråk.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Det finns inga lagar som kriminaliserar samkönade sexuella handlingar och förbudet mot samkönade äktenskap togs bort 2014. Det är dock inte möjligt för samkönade par att ingå registrerat partnerskap eller på motsvarande sätt få juridiskt erkännande för sitt förhållande. Ingen lag förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning. Diskriminering och social stigmatisering förekommer, särskilt utanför de större städerna. Situationen för hbtq-personer i Vietnam har dock förbättrats under senare år i takt med att medvetandegraden kring dessa frågor ökat. Ett antal nationella organisationer med syfte att informera om hbtq-personers rättigheter och motverka diskriminering har vuxit fram och dessa har bidragit till ökad synlighet och förståelse för hbtq-frågor. Viet Pride organiserades 2018 för sjunde året i rad i ett stort antal provinser.

I den civilrättsliga lagstiftning som trädde i kraft 2017 legaliserade medicinsk könskorrigering och möjligheten att juridiskt ändra kön. En genomförandelag är under utredning men har ännu inte presenterats, vilket gör att den praktiska möjligheten till könskorrigering är begränsad.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Vietnam saknar reglering av asyl och skydd för flyktingar. Det finns inte heller ett nationellt förbud mot utvisning av personer till länder där de

riskerar att utsättas för tortyr eller annan omänsklig behandling. Det fanns inga registrerade asylansökningar i landet mellan 2002 och 2017.

Genom revideringar i lagstiftningen om nationalitet har den vietnamesiska regeringen gjort framsteg vad gäller reducering av problemen för statslösa personer. Dessa inkluderar den stora flyktinggrupp kambodjaner som i mitten av 1970-talet flydde undan Röda khmererna som nu fått vietnamesiskt medborgarskap.

Den intensifierade förföljelsen av politiska dissidenter har lett till att ett ökat antal personer lämnat landet. Det finns även rapporter om att personer tillhörande vissa etniska minoriteter flytt Vietnam och ansökt om flyktingstatus i Kambodja och Thailand på grund av förföljelse. Enligt Amnesty International finns det cirka 1 500 asylsökande vietnameser i Thailand.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Av Vietnams totala befolkning har 15 procent någon form av funktionsnedsättning enligt WHO. Vietnams regering uppger att siffran är 8 procent. Medfödda funktionsnedsättningar och sjukdomar är de vanligaste orsakerna, följt av krigsskador och olycksfall. Användningen av kemikalien Agent Orange under Vietnamkriget anses fortsatt vara en vanlig orsak till medfödda missbildningar.

Situationen för personer med funktionsnedsättningar är ett prioriterat område för myndigheterna och vissa förbättringar har skett under senare år. Ekonomiska styrmedel används för att uppmuntra arbetsgivare att anställa personer med funktionsnedsättningar. Personer med funktionsnedsättningar har dock fortsatt svårt att integreras i samhället. Tillgången till utbildning, arbete och sjukvård är generellt begränsad. FN:s specialrapportör för barn har uttryckt oro över att en stor andel vietnamesiska barn med funktionsnedsättningar inte går i skolan, trots förekomsten av specialskolor.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Vietnam

Sverige bedriver en dialog med Vietnams regering kring mänskliga rättigheter framför allt genom EU, men också bilateralt och tillsammans med likasinnade ambassader lokalt. Vid politiska högnivåmöten lyfter Sverige alltid frågor om mänskliga rättigheter. Sveriges bilaterala utvecklingssamarbete med Vietnam avslutades 2013, men Sverige är fortfarande en aktiv partner genom regionalt och multilateralt bistånd samt genom policydialog.

En formell dialog om mänskliga rättigheter förs varje år mellan EU och Vietnam, senast i december 2017. Frågor som diskuteras är bland annat situationen för yttrandefrihet, dödsstraff, tortyr, frihetsberövanden av regimkritiker som förespråkar en fredlig övergång till demokrati, religionsfrihet och pressfrihet. EU:s förteckning över politiska fångar lämnas över vid dessa dialogmöten. Under de senaste åren har EU gjort ett antal kritiska uttalanden om gripanden av och domar mot människorättsförsvarare i Vietnam. EU begär regelbundet tillträde till rättegångar för människorättsförsvarare och tillstånd att besöka politiska fångar. Under 2018 fick EU-delegationen tillträde till två rättegångar och tilläts genomföra sex fängelsebesök. Tillsammans med bland annat EU arbetar Sverige aktivt för att främja yttrande- och informationsfrihet samt stötta människorättsförsvarare och oregistrerade civilsamhällesorganisationer. Det färdigförhandlade frihandelsavtalet mellan EU och Vietnam, som väntas ingås under 2019, föreskriver bland annat strävan att ratificera samtliga ILO:s kärnkonventioner.

Ett stort antal FN-organ finns på plats i Vietnam. FN:s specialrapportör för rätten till mat besökte Vietnam 2017 och specialrapportören för religionsfrihet 2014. Vietnam granskas av FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i januari 2019 och Sveriges rekommendationer rör bland annat dödsstraff, yttrandefriheten samt företagande och mänskliga rättigheter. Vietnams svar på rekommendationerna kommer ges vid det 41:a sammanträdet av FN:s råd för mänskliga rättigheter.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet är Vietnam inte part till.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt är Vietnam inte part till.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1982.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, CEDAW) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt är Vietnam inte part till.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 2015. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr är Vietnam inte part till.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2015.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances*, ICED) är Vietnam inte part till.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning,
(*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee
Convention*) och det tillhörande protokollet är Vietnam inte part till.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of
the International Criminal Court*) är Vietnam inte part till.